

Навчально-методичні матеріали для вчителя «Інфомедійна грамотність на уроках української мови» для 8–9 класів

Матеріали розроблені в рамках проєкту «Вивчай і розрізняй: інфомедійна грамотність» (Learn to Discern in Education), який виконується Радою міжнародних наукових досліджень та обмінів (IREX) за підтримки посольств США і Великої Британії в партнерстві з Міністерством освіти і науки України та Академією української преси.

Методологія IREX передбачає **інтеграцію навичок інфомедійної грамотності в навчальні програми** шкільних предметів із метою набуття українськими школярами навичок критичного сприйняття інформації й усвідомлення ними цінності високоякісної інформації в контексті шкільної освіти.

Коротка інформація про проєкт

Питаннями медіаграмотності IREX займається з 2015 року — із широкомасштабного проєкту «Медіаграмотність для громадян», під час якого було розроблено посібник із навчання медіаграмотності громадян, підготовлено 428 тренерів, а загалом тренінги проєкту пройшли 15 000 громадян. Спираючись на розроблені IREX і перевірені на практиці методики, проєкт «Вивчай і розрізняй: інфомедійна грамотність» допомагає розвинути ефективну сталу модель інтеграції навичок критичного сприйняття інформації в навчальний процес загальної середньої освіти.

Реалізація проєкту розпочалася з пілотної навчальної програми для 50 шкіл (2017–2018) і продовжилася розширенням діяльності на всю Україну. Зараз у проєкті задіяно 656 загальноосвітніх шкіл і понад 2600 учителів із таких предметів: українська мова і література, історія України та всесвітня історія, мистецтво.

Яка мета матеріалів

Запропоновані вправи спрямовані на розвиток в учнів навичок критичного сприйняття інформації. На початку вправи зазначено, які саме навички й уміння розвиває конкретна вправа (наприклад, уміння відрізнити факти від суджень, ідентифікувати фейкову інформацію, шукати інформацію в інтернеті тощо). У додатках наведено загальний перелік компетентностей, які розвиває проєкт.

Про авторів матеріалів

Матеріали розроблені колективом авторів, які є експертами у сфері журналістики, медіаграмотності, фактчекінгу, а також педагогами-практиками (докладніша інформація про авторський склад і редакторів — нижче).

Як застосовувати матеріали

Пропоновані вправи інтегруються в уроки з української мови 8-го і 9-го класів і подаються вчителем додатково до основного матеріалу. Перша рамка («Учень має знати... розуміти... уміти») фіксує матеріал із програмових вимог МОН, у який пропонуємо інтегрувати вправи. Передбачається, що вчитель уже виклав основний теоретичний матеріал або учні опрацювали його за підручником. Цей принцип збережено в усіх матеріалах проєкту. До деяких тем є по кілька вправ: вчитель на власний розсуд вибирає, які з них провести, залежно від часових ресурсів, рівня підготовки класу тощо.

Яка структура навчальних матеріалів

Вправи розроблено відповідно до чинної навчальної програми МОН з української мови для ЗНЗ на основі календарно-тематичного планування. Нумерація здійснена відповідно до календарних планів (їх додано з виділенням тих тем, до яких розроблено вправи). Вправи розроблено не до всіх тем програми, оскільки не кожна тема має простір для інтеграції додаткових вправ.

Допоміжним матеріалом до розроблених уроків є електронні PowerPoint-презентації та роздаткові матеріали для учнів для інтерактивних методів роботи (презентації додано в електронній версії).

Чи ефективна така модель інтеграції?

Щоб відстежувати, чи справді матеріали сприяють розвитку навичок критичного сприйняття інформації, у школах, де здійснюється проєкт, регулярно проводять замір знань і навичок учнів. На початку та наприкінці семестру учням пропонують заповнити анкету, що містить запитання з варіантами відповіді (про медіа й інформацію), а також завдання, які їм необхідно виконати (проаналізувати статтю, допис у соціальній мережі, новину), відповісти на низку запитань щодо медіаповідомлення: таким чином можна простежити, чи застосовують учні знання на практиці. Результати оцінювання проєкту (анкетування учнів проведено у грудні 2019 року) свідчать, що учні, які навчалися за матеріалами протягом трьох семестрів, поліпшили навичку відрізняти факти від суджень на 39%, аналізувати медіаповідомлення — на 29%, розрізняти фейкову інформацію — на 38%. Крім цього, у них зростає відповідальність за те, яку інформацію вони вибирають для споживання (на 18%).

Тобто ті учні, яким викладають уроки з використанням матеріалів проєкту, демонструють уміння розрізняти факт і судження, аналізувати медіаповідомлення, ідентифікувати фейк, мову ворожнечі, а також є обізнанішими в тому, як функціонують медіа в цілому.

Мета команди проєкту — зробити матеріали загальнодоступними для всіх учителів країни, оскільки ці розробки мають доведену ефективність і зможуть розвинути критичне мислення в українських школярів.

Димитрова-Мартинюк Соня Христова — редакторка ТОВ «Євразія-медіа», редакторка StopFake болгарською мовою, магістерка соціології, Московський державний університет імені Михайла Ломоносова.

Дорош Марина Олександрівна — менеджерка напряму розробки навчальних матеріалів проєкту IREX «Вивчай та розрізняй: інфо-медійна грамотність», авторка понад 200 статей на тему медіаграмотності та нових медіа, редакторка сайту MediaSapiens (2014–2018 рр.), магістерка журналістики.

Коваленко Тетяна Миколаївна — когнітивно-поведінкова психотерапевтка, музикознавиця, викладачка музично-теоретичних дисциплін; авторка й ведуча тренінгових програм для підлітків із критичного мислення, емоційного інтелекту.

Конопляна Юлія Олександрівна — випускова редакторка видавництва «Книголав», кураторка підліткової редакції Teenside ГО «Культурна ініціатива "Букмоль"», розробниця курсів із літератури й української мови для мережі шкіл «Think Global». Магістерка спеціальності «Теорія, історія літератури та компаративістика» Національного університету «Києво-Могилянська Академія».

Кукленко Олена Сергіївна — вчителька мови й літератури в комунальному закладі «Мереф'янська загальноосвітня школа I–III ступенів №6 Мереф'янської міської ради Харківської області», вчителька-методистка, спеціалістка вищої категорії.

Матичак Тетяна Петрівна — журналістка, тренерка з медіаграмотності, журналістської майстерності та фактчекінгу, бакалавриня філософії й магістерка журналістики.

Мелещенко Тетяна Володимирівна — деканеса історичного факультету Національного педагогічного університету імені Михайла Драгоманова, кандидатка історичних наук, доцентка.

Мельникова Діана Миколаївна — вчителька української мови й літератури Новопечерської школи м. Києва, випускниця філологічного факультету Донецького національного університету імені Василя Стуса, письменниця.

Мосендз Аліна Василівна — журналістка, редакторка іспанської служби StopFake, тренерка із фактчекінгу, магістерка з журналістики Національного університету «Києво-Могилянська Академія».

Романюк Альона Олександрівна — редакторка інформаційної кампанії «По той бік новин», керівниця ініціативи «По той бік пандемії», викладачка Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка, медіатренерка, піар-консультантка, авторка онлайн-курсу з медіаграмотності «Качка-дезінформачка».

Романюк Вікторія Сергіївна — кандидатка культурології, доцентка кафедри журналістики Національного університету «Києво-Могилянська Академія», заступниця головного редактора проєкту StopFake.

Тараненко Олена Валеріївна — кандидатка філологічних наук, доцентка, менеджерка з розбудови потенціалу проєкту IREX «Вивчай та розрізняй: інфо-медійна грамотність».

Усенко Олександра Юріївна — регіональна координаторка проєкту IREX «Вивчай та розрізняй: інфо-медійна грамотність» в м. Запоріжжі, магістерка журналістики, тренерка з медіаграмотності.

Шелехова Наталя Володимирівна — вчителька української мови та літератури Харківського навчально-виховного комплексу «Гімназія ОЧАГ» Харківської області.

Коректура та літературне редагування: Катріна Розкладай, Інна Сокоренко, Діана Орел, Марія Горбач.

Дизайн: Анна Зварич

Календарно-тематичне планування з української мови для 8 класу із позначенням тем, до яких розроблені вправи в межах проєкту «Вивчай та розрізняй: інфомедійна грамотність»

70 годин, 2 години на тиждень

(Календарно-тематичне планування складено згідно з рекомендаціями МОН України та відповідно до Програми для ЗНЗ: Українська мова. 5 – 9 класи / Автори Шелехова Г.Т., Пентиліук М.Я., Новосьолова В.І., Гнаткович Т.Д., Тараннік-Ткачук К.В., Коржова Н.Б.)

I семестр

1	Мова – найважливіший засіб спілкування, пізнання і впливу. Колективне складання плану (складного) розповіді про Вікіпедію як унікальний міжнародний інтернет-проєкт енциклопедії, що твориться 250-ма мовами світу
2	РМ № 1. Повторення відомостей про текст, стилі, жанри й типи мовлення, вимоги до мовлення, ситуацію спілкування. Засоби міжфразового зв'язку в тексті. Складання тексту-роздуму в публіцистичному стилі «Вікіпедія: простір необмежених можливостей і прихованих обмежень»
3	Лексикологія. Фразеологія. Складання інструкції щодо користування електронними мовними словниками
4	Морфологія й орфографія
5	Основні правила правопису
6	РМ №2. Різновиди аудіювання: ознайомлювальне, вивчальне, критичне. Аудіювання тексту, що містить опис пам'ятки історії та культури
7	Словосполучення. Будова і види словосполучень за способами вираження головного слова
8	РМ №3. Особливості будови опису пам'яток історії та культури. Вибірковий усний переказ розповідного тексту з елементами опису пам'яток історії та культури в художньому стилі
9	Речення. Речення прості й складні (повторення); двоскладні та односкладні. Складання проєкту статті до Вікіпедії «Українські козаки: історія й сучасність» із використанням простих і складних, двоскладних й односкладних речень
10 11	РМ №4-5. Контрольний докладний письмовий переказ розповідного тексту з елементами опису пам'яток історії й культури в публіцистичному стилі (за простим або складним планом, з використанням прикладок)
12	Граматична помилка та її умовне позначення (практично). Навчальне читання мовчки
13	Контрольна робота №1. «Повторення вивченого. Синтаксис. Пунктуація». Редагування речень, що містять неправильно відтворені або недоречно вжиті фразеологізми
14	РМ №6. Конспект прочитаного науково-навчального тексту; тематичні виписки
15	Головні та другорядні члени речення. Підметі присудок як головні члени речення. Способи вираження підмета
16	Простий і складений (іменний і дієслівний). Способи вираження присудка
17	Тире між підметом і присудком. Виразне читання речень різних видів з акцентуванням уваги на виділенні слів логічним наголосом для передавання змістових та емоційних відтінків значення

18	Узгодження головних членів речення. Речення поширені й непоширені (повторення). Порядок слів у реченні. Логічний наголос
19	Означення, додаток і обставина як другорядні члени речення (повторення)
20	Види обставин (за значенням), способи вираження їх. Порівняльний зворот. Виділення порівняльних зворотів комами
21	Прикладка як різновид означення. Написання непоширених прикладок через дефіс. Прикладки, що беруться в лапки
22	Контрольна робота №2. «Просте речення. Двоскладне речення». Редагування речень, у яких допущено граматичні помилки (в узгодженні головних членів речення)
23	РМ №7. Особливості будови опису місцевості. Усний твір-опис місцевості (вулиці, села, міста) на основі особистих спостережень і вражень у художньому стилі (за складним планом) з використанням називних речень на позначення місця
24-25	РМ №8-9. Контрольний письмовий твір-опис місцевості (вулиці, села, міста) на основі особистих спостережень і вражень у художньому стилі (за складним планом) з використанням речень, ускладнених однорідними членами
26	Однокладні прості речення з головним членом у формі присудка і підмета. Однокладне речення як частина складного речення. Означено-особові речення.
27	Неозначено-особові речення
28	Узагальнено-особові речення. Аналіз письмового твору
29	<i>Контрольний диктант.</i>
30	Безособові речення. Називні речення
31	Повні й неповні речення. Тире в неповних реченнях.
32	Підсумковий урок
II семестр	
33	Використання неповних речень у діалозі та у складних реченнях для уникнення невиправданих повторів. Правильне інтонування неповних речень.
34	Однорідні члени речення (зі сполучниковим, безсполучниковим та змішаним зв'язком)
35	Поширені й непоширені однорідні члени речення. Смыслові відношення між однорідними членами речення (єднальні, протиставні, розділові). Кома між однорідними членами речення
36	РМ №10. Ділові папери. План роботи. Складання плану роботи над проектом. Оформлення рубрик, стислих описів етапів роботи, аналіз результатів діяльності
37	Речення з кількома рядами однорідних членів. Однорідні й неоднорідні означення
38	Узагальнювальні слова в реченнях з однорідними членами (повторення й поглиблення)
39	Двокрапка й тире при узагальнювальних словах у реченнях з однорідними членами
40	РМ №11. Повідомлення на тему про мову, що потребує зіставлення й узагальнення матеріалу в науковому стилі (речення з однорідними членами, однокладні речення)
41	Звертання непоширені й поширені. Риторичне звертання.
42	Вставні слова(словосполучення й речення)

II семестр

18	Редагування речень, у яких допущено граматичні помилки.
19-20	Уроки мовленнєвого розвитку. Контрольний докладний письмовий переказ тексту публіцистичного стилю із творчим завданням.
21	Складнопідрядне речення, його будова й засоби зв'язку в ньому. Підрядні сполучники й сполучні слова в складнопідрядних реченнях. Основні види складнопідрядних речень.
22	Урок мовленнєвого розвитку. Ділові папери. Резюме. Заява.
23	Складнопідрядні речення з підрядними означальними, з'ясувальними.
24	Складнопідрядні речення з обставинними підрядними частинами. Складнопідрядні речення з підрядними способу дії й ступеня, порівняння.
25	Контрольний диктант.
26	Урок мовленнєвого розвитку. Коротке повідомлення (на основі кількох джерел) у публіцистичному стилі на морально-етичну або суспільну тему.
27	Складнопідрядні речення з підрядними місця й часу.
28	Урок мовленнєвого розвитку. Контрольний письмовий твір (на розсуд учителя).
29	Складнопідрядні речення з підрядними причини, наслідку, мети.
30	Складнопідрядні речення з підрядними умови, допусту. Добір та обговорення питань, виражених складнопідрядними реченнями для проведення в класі анкетування «Як ти ставишся до дистанційної самоосвіти».
31	Контрольна робота. Складне речення і його ознаки. Складносурядне речення. Складнопідрядне речення (тестування).
32	Повторення та узагальнення вивченого.
II семестр	
33	Складнопідрядне речення з кількома підрядними частинами.
34	Урок мовленнєвого розвитку. Стислий усний переказ публіцистичного стилю (за складним планом).
35-36	Розділові знаки у складнопідрядному реченні з кількома підрядними частинами.
37	Урок мовленнєвого розвитку. Есей (орієнтовна тема: «Що робить мене щасливим(ою)» з використанням складнопідрядних речень.
38	Безсполучникове складне речення. Сміслові відношення між частинами безсполучникового складного речення.
39	Урок мовленнєвого розвитку. Усний твір-роздум у публіцистичному стилі мовлення на суспільну тему.
40-41	Кома і крапка з комою у безсполучниковому складному реченні.
42-43	Двокрапка у безсполучниковому складному реченні.
44-45	Тире у безсполучниковому складному реченні.
46-47	Уроки мовленнєвого розвитку. Контрольний твір-роздум на морально-етичну тему в публіцистичному стилі з використанням безсполучникових речень.

Умовні позначки

<p>Мета</p> 	<p>Програмові вимоги</p> 	<p>Підготуйте заздалегідь</p> 	<p>Послухайте аудіо</p>
<p>Примітка</p> 	<p>Роздатковий матеріал</p> 	<p>Підсумок</p> 	<p>Запитання - Відповідь</p>
<p>Перегляд відео</p> 	<p>Презентація</p> 	<p>Час</p> 	<p>Для вчителя</p>
<p>Для приміток</p> 	<p>Дискусія</p> 	<p>Для роботи на мобільних пристроях</p> 	<p>Завдання</p>
<p>Аналіз тексту</p> 	<p>Аналіз фото</p> 	<p>Короткий теоретичний матеріал</p> 	<p>Використані джерела</p>
<p>Відповіді до завдання</p> 	<p>Гра</p> 	<p>Робота в групах</p> 	
<p>Індивідуальна робота</p> 	<p>Домашнє завдання</p> 	<p>Важливо</p> 	